

Sanna Karvonen

LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Kasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia

Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomikoulutus
Elokuu 2021

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Elokuu 2021	Tekijä/tekijät Sanna Karvonen
Koulutus Sosionomi		☒ AMK ☐ YAMK
Työn nimi LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA. Kasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia		
Työn ohjaaja Pirjo Forss-Pennanen		Sivumäärä 25+2
Työelämäohjaaja Petra Ketelä		
<p>Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää, miten lasten osallisuus toteutuu kahden Vaasassa sijaitsevan yksityisen päiväkodin arjessa ja ohjatussa toiminnassa kasvattajien kokemusten ja näkemysten pohjalta.</p> <p>Aiheen valintaan vaikutti sen ajankohtaisuus ja tärkeys, jotka nousevat esille niin varhaiskasvatuslaissa kuin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Oma kiinnostus ja tiedonhalu aiheesta vaikutti osaltaan aiheen valintaan, koska varhaiskasvatuksessa useamman vuoden työskennellenä olen huomannut, että lasten osallisuus ei aina täysin toteudu.</p> <p>Opinnäytetyöni aineiston keräsin haastatteluiden ja kyselylomakkeen avulla. Haastatteluihin osallistui aina yksi ryhmän kasvattaja, joka oli pohtinut haastattelukysymyksiä oman ryhmän kasvattajien kanssa etukäteen. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja ennen haastattelua allekirjoitettiin kirjallinen suostumus haastatteluun ja haastattelun nauhoittamiseen. Haastatteluihin osallistui kaksi ryhmää päiväkodeista ja kyselylomakkeella osallistui kaksi ryhmää päiväkodeista.</p> <p>Opinnäytetyöni avulla saatiin esille kasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä lasten osallisuuden toteutumisesta päiväkodissa. Aineiston pohjalta kävi ilmi, että päiväkodeissa toteutuu lasten osallisuus, mutta sitä voisi olla enemmän. Aineiston avulla saatiin esille arjen haasteita, joiden takia lasten osallisuus ei joka tilanteessa aina toteudu.</p>		
Asiasanat Osallisuus, varhaiskasvatus, varhaiskasvatuslaki.		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date August 2021	Author Sanna Karvonen
Degree programme Degree programme of Social Services		
Name of thesis CHILDREN'S PARTICIPATION IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION. The views and experiences of educators.		
Instructor Pirjo Forss-Pennanen		Pages 25+2
Supervisor Petra Ketelä		
<p>The purpose of my thesis was to study how children`s participation is realized in the daily life and guided activities of two private kindergartens in Vaasa based on the experiences and views of early childhood educators.</p> <p>The choice of the topic was influenced by its topicality and importance which emerges both in the Early Childhood Education Act and in the basics of the early childhood education plan. My own interest and desire for information on the topic contributed to the choice of the topic because after working in early childhood education for several years I have noticed that children`s involvement is not always fully realized.</p> <p>I collected the material of my thesis with the help of interviews and a questionnaire. One of the group`s educators always participated in the interviews and had discussed the interview questions with the educators of their own group in advance. Participation in the interview was voluntary and prior to the interview a written consent to the interview and recording of the interview was signed. Two groups of kindergartens participated in the interviews and two groups of kindergartens participated in the questionnaire.</p> <p>With the help of my thesis the experiences and views of educators on the implementation of children`s participation in kindergarten wer presented. Based on the data it became clear that the involvement of children in kindergartens is realized but there could be more of it. The material was used to highlight everyday challenges that affect to the fact that children`s participation does not always materialize in every situation.</p>		

<p>Key words Early childhood education, The early childhood education act, Participation.</p>
--

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VARHAISKASVATUS SUOMESSA	3
2.1 Varhaiskasvatustilanne antaa pohjan varhaiskasvatukselle.....	3
2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma tukemassa lapsen varhaiskasvatusta	4
3 LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	6
3.1 Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa	7
3.2 Toimintatapoja ja menetelmiä osallisuuden pedagogiikan toteuttamiseen	8
3.2.1 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa	8
3.2.2 Toiveiden puu menetelmä varhaiskasvatuksessa	9
3.2.3 Pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa	9
3.2.4 Sadutusmenetelmä varhaiskasvatuksessa.....	10
3.2.5 Leikinvalintataulu menetelmä varhaiskasvatuksessa.....	10
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	11
4.1 Laadullinen tutkimus	11
4.2 Opinnäytetyön aineiston keruu.....	12
4.3 Opinnäytetyön aineiston analyysi	13
4.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	14
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	16
5.1 Lasten osallisuus arjessa	16
5.1.1 Lasten osallisuus ruokailutilanteissa	16
5.1.2 Lasten osallisuus lepoaikalla	17
5.1.3 Lasten osallisuus vapaassa leikissä	17
5.1.4 Lasten osallisuus ohjatussa toiminnassa	18
5.2 Lasten osallisuutta tukevat menetelmät.....	18
5.3 Haasteet lasten osallisuuden toteuttamisessa.....	19
5.4 Varhaiskasvattajien ajatuksia lasten osallisuudesta	20
6 POHDINTA	21
LÄHTEET	24
LIITTEET	
LIITE 1. Haastattelulomake	
LIITE 2. Suostumus haastatteluun	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheeksi nousi aihe, joka kiinnostaa minua ja opinnäytetyön tilaajana toimivia päiväkotiteja. Aiheeksi valikoitui lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Lasten osallisuus on ajankohtainen aihe, joka on tärkeä saada näkyväksi päiväkodin arjessa. Lasten osallisuuden huomioiminen nousee esille niin varhaiskasvatuslaissa kuin myös varhaiskasvatussuunnitelmassa, joissa painotetaan lasten oikeutta osallistua häntä koskevien päätöksiensä teossa. Opinnäytetyöni kautta yhteistyö päiväkodit saavat tietoa siitä, miten tällä hetkellä lasten osallisuus toteutuu kasvattajien kokemusten ja näkemysten mukaan ja kuinka sitä voitaisiin saada tulevaisuudessa vielä paremmin toteutumaan.

Lapsi ei voi itse päättää kaikista asioista, jotka häntä koskevat, mutta hänellä täytyy olla mahdollisuus tuoda omat mielipiteensä sekä toivomuksensa esille ja ne täytyy ottaa huomioon, kun suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan lapsen varhaiskasvatusta. Lapsen ikä- ja kehitystaso vaikuttavat siihen, kuinka lapsi pystyy näitä tuomaan esille, joten kasvattajan tehtävä on ottaa nämä asiat huomioon ja löytää keinot, joilla saadaan nämä esille ja osaksi varhaiskasvatuksen arkea. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, §20.)

Opinnäytetyöni tietoperusta pitää sisällään tietoa varhaiskasvatuksesta sekä lasten osallisuudesta. Tietoperusta koostuu niin kirjallisista kuin sähköisistä lähteistä. Lasten osallisuudesta on jo jonkin verran kirjallisuutta, jonka ansiosta tietoperusta oli suhteellisen helppo muodostaa. Tietoperusta lasten osallisuudesta pohjautuu pitkälti kirjaan *Voimaannuttava varhaiskasvatus (2021)*, jonka ovat kirjoittaneet Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L., koska kirja on tuoreimmasta päästä ja sisälsi paljon tietoa lasten osallisuudesta.

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää, miten kahden yksityisen Vaasassa sijaitsevan päiväkodin arjessa näkyy lasten osallisuus. Sen pohjalta tavoitteeni oli tuoda heille sekä itselleni mahdollisesti tietoa, joilla lasten osallisuutta saadaan vielä näkyvämmäksi ja paremmin toteutumaan. Opinnäytetyön aineiston keräsin haastatteluiden sekä kyselylomakkeen avulla. Haastatteluihin osallistui aina yhden ryhmän kasvattaja, joka oli ennen haastattelua yhdessä oman ryhmän kasvattajien kanssa pohtinut kysymyksiä, jolloin saatiin vastauksiin koko ryhmän näkemys aiheesta. Hyvissä ajoin ennen haastatteluita toimitin ryhmiin kyselylomakkeen (LIITE 1), jonka pohjalta haastattelun toteutin. Näin heillä oli aikaa valmistautua ja pohtia etukäteen haastattelukysymyksiä ryhmässä. Kaikki eivät pystyneet osallistumaan haastatteluihin,

jolloin he päätyivät vastaamaan kyselylomakkeeseen kirjallisesti. Ennen haastattelun aloitusta haastatteluun osallistunut kasvattaja täytti kirjallisen suostumuksen haastatteluun sekä haastattelun nauhoittamiseen (LIITE 2), joista oli myös mahdollisuus kieltäytyä.

Opinnäytetyössäni käytän kaikista ryhmän kasvatusvastuullisista henkilöistä eli varhaiskasvatuksen opettajista, varhaiskasvatuksen lastenhoitajista ja ryhmäavustajista yhtenäistä nimitystä kasvattajat, jolloin en opinnäytetyössäni erittele heitä.

2 VARHAISKASVATUS SUOMESSA

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, § 2.)

Suomalaista varhaiskasvatusta ohjaa yksi velvoittava asiakirja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittaa kaikkia varhaiskasvatuksessa toimivia henkilöitä ja johtajia, kuntia sekä yksityisiä toimijoita toimimaan samojen arvojen ja tavoitteiden mukaan. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 11.) Opetussuunnitelmauudistuksen mukana varhaiskasvatukseen tuli keskeiseksi käsitteeksi pedagogiikka. Pedagogiikalla ei tarkoiteta vain opettamista tai lasten toiminnan ohjaamista, vaan se on vuorovaikutuksen muoto ja ilmiö. Pedagogiikka ohjaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tapaa toimia vuorovaikutuksessa lasten ja perheiden kanssa, kuuntelemaa, tukemaan ja innostamaan lasta sekä innostumaan yhdessä tutkimiseen ja oppimiseen. Pedagogiikka on varhaiskasvatuksessa läsnä kaikessa toiminnassa ja sen kehittämisessä. Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ohjaa kehys, joka on määritelty varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. (Kangas ym. 2021, 12-13.)

Oikeutta varhaiskasvatukseen korostetaan ensisijaisesti lapsen mukaan määrittäväksi, ei vanhempien mukaan. Tämä tulee ilmi virallisista kehittämissasiakirjoista. Oppimista tapahtuu koko ihmisen elämänsä ajan, jolloin varhaiskasvatus nähdään yhtenä osana elinikäistä oppimista. Varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, jossa korostuu kasvattajan ja vanhempien hyvä ja tiivisyhteistyö. Varhaiskasvatuksen päätavoite on turvata lasten hyvinvointi, oppiminen ja kehitys. (Eerola-Pennanen, Vuorisalo & Raittila 2017, 26.)

2.1 Varhaiskasvatustalaki antaa pohjan varhaiskasvatukselle

Varhaiskasvatustalaisa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, §1.)

Kunnan tehtävä on järjestää varhaiskasvatusta kaikille sitä tarvitseville (Opetushallitus 2019, 14). Varhaiskasvatustalaki turvaa myös sen, että jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle täytyy laatia henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Jotta jokaisessa varhaiskasvatuksen yksikössä toteutuu tasavertainen ja laadukas varhaiskasvatus laki määrittelee myös henkilöstö- ja kelpoisuusvaatimukset, jotka takaavat sen, että jokaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin voidaan vastata ja varhaiskasvatukselle säädettyihin tavoitteisiin voidaan päästä. (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, § 23, § 25.)

Varhaiskasvatustalaki määrittelee tavoitteet ja velvollisuudet varhaiskasvatukselle, joiden pohjalta voidaan taata, että jokaiselle lapselle toteutuu varhaiskasvatus samalla tavalla eli varhaiskasvatuksessa tuetaan ja edistetään lapsen iän ja kehityksen mukaista kasvua, kehitystä, hyvinvointia, terveyttä ja oppimista sekä huomioidaan yksilöllisen tuen tarve. Lapsen osallisuus täytyy ottaa huomioon, jotta hänellä on mahdollisuus vaikuttamaan itseään koskevissa asioissa. Kaiken toiminnan ja suunnitelmien pohjana huomioidaan ensisijaisesti aina lapsen etu. (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, § 3, § 4.)

2.2 Varhaiskasvatustussuunnitelma tukemassa lapsen varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatustussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. (Opetushallitus 2019.)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisella ohjauksella saadaan luotua ja turvattua se, että jokaisen varhaiskasvatukseen osallistuvan lapsen kohdalla varhaiskasvatus toteutuu samalla tavalla ja näin turvataan lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen (Opetushallitus 2019).

Varhaiskasvatustussuunnitelman pohjana on aina varhaiskasvatustalaki. Varhaiskasvatustussuunnitelman valtakunnallisilla perusteilla luodaan tukeva pohja varhaiskasvatustyölle. Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteiden avulla tuetaan ja ohjataan varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. Varhaiskasvatustussuunnitelman perusteiden avulla varmistetaan, että varhaiskasvatus toteutuu koko maassa yhdenvertaisesti sekä laadukkaasti. (Opetushallitus 2019.)

Paikalliset varhaiskasvatustussuunnitelmat laaditaan niin, että ne vastaavat valtakunnallisten varhaiskasvatustussuunnitelman perusteita. Paikallisissa varhaiskasvatustussuunnitelmissa huomioidaan aina paikalliset erityispiirteet ja pedagogiset painotukset sekä lasten tarpeet. Suunnitelmissa tulee myös huomioida varhaiskasvatusta koskevat arviointitiedot ja kehittämistyön tulokset. Varhaiskasvatustussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa sekä perhepäivähoitoa. (Opetushallitus 2019.)

Varhaiskasvatustalaki turvaa sen, että lapsi saa varhaiskasvatuksessa suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa (Opetushallitus 2019). Kaikille lapsille, jotka ovat päiväkodissa tai perhepäivähoidossa tehdään varhaiskasvatustussuunnitelma ja siinä huomioidaan ensisijaisesti lapsen etu ja tarpeet. Varhaiskasvatustussuunnitelmaan tehtävät tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle ja ne otetaan

huomioon, kun suunnitellaan ja toteutetaan toimintaa päiväkodissa sekä huomioidaan myös oppimisympäristöjen kehittämisessä. Aina kun lapsi aloittaa päiväkodissa, hänelle tehdään varhaiskasvatussuunnitelma, ja sitä päivitetään, mikäli lapsen tarpeet muuttuvat tai ainakin kerran vuodessa. (Opetushallitus 2019.)

3 LASTEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Osallisuus on oikeutta saada tietoa itseä koskevista asioista sekä tuoda esille omat mielipiteet ja toivomukset eli olla osallisena omaa elämäänsä koskevissa asioissa. Kun on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin, se tuo lapselle korvaamattoman arvokkuuden tunteen. Näin lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja nähdyksi ja hän kokee, että hänen mielipiteitään arvostetaan. Mikäli lapsi ei koskaan koe näitä tunteita, voi olla riski jopa syrjäytymiseen tulevaisuudessa. (Pajulampi 2014, 141.) Lasten osallisuutta voidaan tukea kuuntelemalla lapsen mielipiteitä ja näkemyksiä ja ottamalla ne huomioon, kun tehdään päätöksiä tai suunnitellaan toimintaa.

Päiväkodissa arki pyörii vahvasti rutiinien ja toimintatapojen varassa, jotka ohjaavat paljon arkea ja toimintaan. Toimintatavat voivat olla pääpiirteittäin aikuisten päättämiä ja joissain asioissa lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa. Saattaa myös käydä niin, että lasten osallisuus arjessa jää toteuttamatta, koska aikuiset päättävät asioista ja lapsien täytyy vain hyväksyä ne ja toimia aikuisten suunnitelmien ja päätösten mukaan. (Roos 2016, 54.) Tähän helposti ajaututaan kiireisen arjen keskellä, jolloin lapsen osallisuus ei toteudu. Voi olla myös niin, että on totuttu toimimaan niin, että aikuiset suunnittelevat toiminnan ja lapsien täytyy vain sopeutua siihen. Lasten osallisuus nousee esille niin varhaiskasvatuslaissa kuin myös varhaiskasvatussuunnitelmassa, joten sen huomioiminen arjessa on tärkeää. Niin kun Roosin (2016, 54) tekstissäkin tuli ilmi, nykyisin yhtenä kasvatuksen keskeisenä tavoitteena on osallisuuden vahvistuminen ja lapsi nähdään aktiivisena ja kompetenttina toimijana, jolla on oikeus ja tarvittavat taidot vaikuttavat omaan elämäänsä.

Kasvattajan tehtävä on mahdollistaa lasten osallisuuden toteutuminen ja kasvattaja onkin tärkeässä roolissa siinä, sillä hänen täytyy olla joka tilanteessa hereillä, aktiivinen sekä läsnä oleva ja havainnoida arjen tilanteita, jolloin hän pystyy tarttumaan sieltä ideoihin ja rikastaa niillä arjen toimintaa. Jokainen lapsi on erilainen eivätkä kaikki tuo ajatuksiaan ja mielipiteitään samalla tavalla esille, joten kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä huomioida ja havainnoida lapsia, jotta jokaisen lapsen ääni saadaan kuuluviin. (Kataja & Opetushallitus 2018a.) Osallisuus ei ole päämäärätöntä toiveiden mukaan sinkoilua vaan sitä, että lasten ideat ja ajatukset ovat keskeisiä toiminnan sisällöissä (Kataja & Opetushallitus 2018a). Jotta lasten osallisuus voi toteutua, lasten täytyy tuntea olevansa osa yhteisöjä eli arjessa täytyy olla mahdollisuus osallistua ja olla mukana. Aikuisten on tärkeä toimia esimerkkinä toisten huomioimisessa ja kohtaamisessa, koska se opettaa lapselle, kuinka toimitaan yhteisön jäsenenä, ja se tukee samalla lasten

osallisuutta. Osallisuuteen kuuluu vaikuttamisen mahdollisuus itselle tärkeissä asioissa sekä arjessa, joten siihen täytyy luoda lapsille mahdollisuus, koska sen avulla lapsi voi tuntea kuuluvansa johonkin ja olevansa osa jotain joukkoa. (Stenvall 2021, 177-178.)

3.1 Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa

Osallisuuden pedagogiikalla tarkoitetaan sellaista varhaiskasvatuksen toimintaa sekä ympäristöjä, joissa lasten osallisuus nähdään kehittyvänä ja opittavana joukkona vaikuttamisen taitoja (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 89). Osallisuuden pedagogiikka ei ole sitä, että kysellään lasten toiveita ja sitten toteutetaan niitä, vaan eri tavoin lapsien mielenkiinnon kohteiden ilmi tultua ryhdytään rikastamaan toimintaa niillä pienillä elementeillä ja ideoilla, jolloin lapset innostuvat asiasta enemmän. Kasvattajan tehtävä on edelleen luoda ja suunnitella monipuolista toimintaa, mutta on tärkeä huomioida suunnittelussa se, mistä lapset ovat tällä hetkellä kiinnostuneita. Jolloin toimintaa rakennetaan suunnitellun toiminnan päälle huomioiden lasten kiinnostuksen kohteet ja näin edistetään lasten oppimista entisestään. (Kataja & Opetushallitus 2018d.) Varhaiskasvattajien tehtävä on havainnoida yksilöllisesti lapsen vaikuttamisen taitoja ja tukea sekä mahdollistaa näiden taitojen kehittyminen. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri täytyy olla sellainen, että lapsi tuntee olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi ja että hän tulee kuulluksi ja nähdyksi arjessa. Kasvattajan ja lapsen välinen hyvä vuorovaikutus sekä kunnioittava kohtaaminen tuottaa hyvänolon tunnetta, mikä edistää lapsen oppimista sekä kokemusta, että hän osaa ja pystyy. Osallisuuden pedagogiikan tarkoitus on tukea ja auttaa lapsia harjoittelemaan valintojen tekoa, asioihin vaikuttamista ja vastuunkantamista. Osallisuuden pedagogiikkaa voidaan pitää varhaiskasvatuksen toiminnan pohjana, jolloin kasvattajat miettivät kuinka tukevat lapsen osallisuutta arjen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa sekä pedagogisessa kehittämisessä. (Kangas ym. 2021, 89-90.)

Varhaiskasvatuksen arki ja toiminta toteutuu usein samanlaisina toimintatapoina eikä aina pysähdytä pohtimaan ja kyseenalaistamaan toiminnan toteutusta, vaikka ne eivät enää vastaisikaan lasten muuttuvia tarpeita tai kehitystä (Kangas ym. 2021, 90). Tällainen toimintakulttuuri, jossa totutuista rutiineista ja tavoista on vaikea luopua, tuo haasteita osallisuuden pedagogiikan toteutumiseen. Kasvattajat saattavat kokea, että muutos vaatii liikaa työtä eikä ole edes halua ja oikeaa asennetta yrittää muuttaa toimintatapoja, jolloin uutta toimintakulttuuria ei synny. Lasten osallisuuden pedagogiikan toteuttaminen ei tarkoita sitä, että jokaisen lapsen yksittäiset toiveet pitäisi toteuttaa, mutta kaikki toiveet pitäisi kuulla ja niistä pitäisi keskustella ja pedagogiset valinnat pitäisi perustella: miksi juuri siihen on päädytty. (Kangas ym. 2021, 91.)

Lasten osallisuuden toteuttamisen haasteita voi olla myös silloin, jos lapsi aloittaa kesken toimintakauden tai ryhmässä on ujoja ja arkoja lapsia, koska he eivät välttämättä uskalla tuoda omia ajatuksiaan ja toiveitaan esille. On tärkeä löytää erilaisia toimintatapoja, joiden avulla jokainen lapsi pääsee osallistumaan ja vaikuttamaan ryhmässä. Vaikuttaminen ja mielipiteiden kertominen ei aina tarkoita sitä, että lapsi puhumalla kertoo näitä, vaan ne voivat tulla esimerkiksi leikin kautta esille. Onkin tärkeää tukea jokaista lasta yksilönä ja luoda hänelle sopiva tapa ilmaista ajatuksiaan ja tulla ymmärretyksi. (Kangas ym. 2021, 91-92.)

3.2 Toimintatapoja ja menetelmiä osallisuuden pedagogiikan toteuttamiseen

Osallisuuden pedagogiikan toteutumiseen on olemassa erilaisia menetelmiä ja välineitä, joiden avulla voidaan tukea osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Vaikka näitä menetelmiä käytettäisiin, se ei automaattisesti tarkoita sitä, että lasten osallisuus toteutuisi. Jotta lasten osallisuus toteutuisi on tärkeää, että kasvattajat yhdessä miettivät, mikä menetelmä voisi heidän ryhmälleen toimia ja perehtyvät siihen huolella, jotta sisäistävät menetelmän ydinmerkityksen lapsille ja yhteisölle. (Kangas ym. 2021, 92.)

3.2.1 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa

Dokumentointi on toimintaa, jossa lapsen kehitys ja oppiminen tallennetaan ja tehdään näkyväksi esimerkiksi valokuvaamalla, lapsen omien piirrosten ja kädentöiden sekä aikuisten tekemien muistiinpanojen avulla (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 10). Dokumentointi on sisältöjen tuottamista, kun taas pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatustoiminnan muokkaamista dokumenteista saadun tiedon avulla (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 10). Molemmissa on tiettyjä tavoitteita, joihin pyritään, jotta saadaan tarvittava hyöty niistä. Dokumentoinnin tavoitteena on tallentaa toimintaa ja näin tehdä sitä näkyväksi. Toiminnasta tiedottaminen, erilaisten tapahtumien ja muistojen tallentaminen erilaisia keinoja käyttäen auttaa kasvattajia myöhemmin refleктоimaan niitä. Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on demokratian lisääminen varhaiskasvatuksessa, tukea lasten ja vanhempien osallisuutta, toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen dokumenttien avulla sekä varhaiskasvattajien ammatillinen kehittyminen. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 10.)

Pedagogisen dokumentoinnin kautta voidaan paremmin ymmärtää ryhmän pedagogista toimintaa, koska se on prosessi, joka on koko ajan mukana toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämässä. Pedagogiseen dokumentointiin osallistuvat yhteisön jäsenten lisäksi myös lapset ja perheet. Pedagogisessa dokumentoinnissa käytetään erilaisia menetelmiä, joiden avulla saadaan tallennettua lapsen oppimista ja kasvun hetkiä arjessa. Menetelminä voidaan käyttää valokuvaamista, kirjoittamista tai videoimista. (Kangas ym. 2021, 92-93.) Dokumentoinnilla voidaan havainnoida pedagogisia tilanteita ja lasten toimintaa sekä lasten tunteita. Lasten ajatukset saadaan näkyviksi ja niitä voidaan tarkastella myöhemmin. Dokumentoinnissa tulee ilmi, mitä tehtiin, miten se sujui, mitä siinä huomattiin, mikä johti mihinkin, mikä oli haasteellista ja miten lasten osallisuus huomioitiin, pääsivätkö he osallistumaan. Pedagogisella dokumentoinnilla voidaan asettaa myös tavoitteita toiminnalle niin, että mietitään mitä kohti halutaan mennä ja mitä se vaatii, että siihen päästään. Siinä huomioidaan myös laajasti se, minkälaista tukea henkilöt ja ympäristö antaa lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. (Kangas ym. 2021, 93.)

3.2.2 Toiveiden puu menetelmä varhaiskasvatuksessa

Toiveiden puu tehdään päiväkodin seinälle. Sen paikka voidaan valita niin, että perheillä on myös mahdollisuus osallistua siihen, ja näin saadaan myös perheet osallistumaan päiväkodin arkeen, kun he voivat tuoda omia toiveitaan sekä lapsen kotona nousseita kiinnostuksen kohteita ja toiveita esille kirjoittamalla lehteen toiveen ja asettamalla sen puuhun. Varhaiskasvattajat kirjaavat myös puuhun lehtiin lasten toiveita, ajatuksia, ideoita ja kiinnostuksen kohteita. Tämä on toimiva menetelmä kiireisen arjen keskellä, että ne saadaan heti ylös, jolloin ne eivät unohdu. Perheiden ja lasten toiveet sekä mielenkiinnonkohteet toimivat näin pohjana pedagogiselle suunnittelulle. (Kangas ym. 2021, 94.)

3.2.3 Pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa

Pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa useammalla tavalla. Voidaan jakaa ryhmät niin, että niissä on aina samat lapset, tai ne voidaan muodostaa esimerkiksi sen mukaan mitä lapset haluavat sillä hetkellä tehdä tai leikkiä, jolloin ryhmät muodostuvat lapsen kiinnostuksen mukaan. Pienryhmässä lasten on helpompi saada omat mielipiteensä ja ajatuksensa kuuluviin. Se tukee myös ujojen ja arkojen lasten rohkaistumista tuomaan esille omia ajatuksiaan. Pienryhmätoiminnan lisäksi voidaan toimintaa porrastaa ja jakaa, ja näin saadaan arjesta sujuvampaa ja voidaan välttää turhaa kiireen tunnetta. (Kangas ym. 2021, 95-96.)

Pienryhmätoiminnan tukee lasten osallisuutta, koska sen avulla jokainen lapsi tulee nähdyksi ja kuuluksi sekä yksilölliset tarpeet saadaan huomioitua paremmin ja lasten vertaistoiminta lisääntyy (Kangas ym. 2021, 95).

3.2.4 Sadutusmenetelmä varhaiskasvatuksessa

Sadutus on narratiivinen eli kerronnallinen menetelmä, jossa lapsi kertoo satua tai tarinaa ja kasvattaja kirjaa sen ylös juuri niin kuin lapsi sen kertoo. Sadutuksessa voidaan käyttää monipuolisesti eri aiheita ja teemoja. Tämän menetelmän avulla lapsi saa kokemuksen, että hänen ajatuksistaan ollaan kiinnostuneita, mikä lisää lapsen omanarvontunteen ja itsetunnon kehitystä. Sadutusmenetelmällä on yhteys osallisuuskokemuksen kanssa, koska sen avulla lapsi tulee kuulluksi ja kasvattajat voivat poimia lapsen kerronnasta tulleita ideoita ja ajatuksia toimintaan. (Kangas ym. 2021, 96-97.)

3.2.5 Leikinvalintataulu menetelmä varhaiskasvatuksessa

Leikinvalintataulun avulla lapsia voidaan helpottaa omaehtoisen leikin tai toiminnan valintaa. Leikinvalintataulussa on eri leikkien tai toiminnan kuvia tai symboleja ja lapsi saa valita siitä leikin tai toiminnan laittamalla itse merkin siihen kohtaan, mitä hän haluaa tehdä. Kun vaihtoehtoja on monipuolisesti, leikinvalintataulu tukee lasten osallisuutta, koska voi valita juuri itselleen mieleistä tekemistä. Kun ryhmässä aletaan toteuttamaan leikinvalintataulua, on mietittävä, kuinka siitä saadaan monipuolinen ja joustava, koska lasten kiinnostuksenkohteet vaihtelevat. (Kangas ym. 2021, 99.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyöni menetelmävalintoja: millaista tutkimusmenetelmää opinnäytetyössä on käytetty ja miten aineisto on hankittu sekä analysoitu. Lisäksi käydään läpi opinnäytetyön eettisyyttä sekä luotettavuutta.

4.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään tutkimuksessa tarkasteltavaa ilmiötä tutkittavien henkilöiden omien kokemusten ja näkemysten kautta (Puusa & Juuti 2020, johdanto). Näin saadaan tuotua esille henkilöiden omat kokemukset ja ajatukset aiheesta. Tarkoitus ei ole selvittää, missä määrin tai kuinka usein jokin ilmiö esiintyy, vaan pyritään saamaan esille erilaisia näkökulmia, joiden pohjalta voidaan tarkastella aihetta. (Puusa & Juuti 2020, johdanto.) Tutkittavien henkilöiden kertomien kokemusten ja näkemysten avulla luodaan johtolankoja ja vihjeitä, joiden avulla voidaan lähteä ratkaisemaan arvoituksia. Kun tulkitaan ja ratkaistaan arvoituksia, luodaan tutkimuksen malleja, ohjeita, toimintaperiaatteita, tietoa ja kuvauksia aiheesta, jota tutkitaan. (Vilka 2021, 120.) Opinnäytetyössäni oli tarkoituksena selvittää varhaiskasvatuksessa työskentelevien omia kokemuksia siitä, kuinka lasten osallisuus toteutuu.

Laadullinen tutkimus on joustavaa, mikä näkyy siinä, että tutkimuksen eri vaiheet voivat mennä päällekkäin. Tutkimus alkaa siitä, kun tutkija on esimerkiksi havainnoinut, että joku aihe kaipaa hänen mielestään selvittämistä. (Puusa & Juuti 2020, johdanto.) Itse olen havainnut, että lasten osallisuus ei aina täysin toteudu päiväkodin arjessa, joten sen pohjalta ryhdyin aihetta selvittämään. Seuraava vaihe on asettaa tutkimukselle tavoitteet, jotka ilmaistaan tutkimuskysymysten muodossa.

Hyvin rajatussa tutkimuksessa on yleensä kaksi tai kolme tutkimuskysymystä. (Puusa & Juuti 2020, johdanto.)

Olen valinnut kaksi tutkimuskysymystä, joita ryhdyn opinnäytetyössäni selvittämään ja ne olivat: Miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin arjessa ja toiminnan suunnittelussa sekä miten osallisuutta voidaan lisätä arkeen ja suunniteltuun toimintaan?

4.2 Opinnäytetyön aineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinnassa käytetään yleensä yksilöhaastatteluja, ryhmähaastatteluja, dokumenttiaineistoja tai havainnointia, ja näitä aineistonkeruumenetelmiä voidaan yhdistellä. (Puusa & Juuti 2020, johdanto.) Haastattelu on keskustelua, jossa on tavoite. Sen tavoitteena on kerätä aineistoa, jonka pohjalta saadaan tehtyä päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelussa tutkijan tehtävä on johtaa keskustelua. Haastattelun avulla voidaan tiedonkeruutilanteessa tarkentaa tutkimuskysymyksiä, minkä ansiosta saadaan selkeämpi ja monipuolisempi näkemys aiheesta. (Puusa & Juuti 2020, luku III.) Haastattelulla on paljon hyviä puolia. Sen lisäksi, että haastattelussa voidaan tarkentaa haastateltavan vastausta, voidaan myös tarkastella hänen ilmeitään ja eleitään, jotka voivat myös viestiä asioita. Niin kuin kaikkien menetelmien käytössä niin myös tässäkin on omat haasteensa. Haastattelussa voi olla ongelmallista, jos vuorovaikutus ei toimi tutkijan ja haastateltavan välillä, koska se on oleellinen osa sitä. Tutkijalta täytyy osata motivoida haastateltavaa niin, että hän rohkaistuu kertomaan omia näkemyksiä aiheesta eikä vastauksia siitä, miten asian oletettavasti kuuluisi olla tai mennä, koska silloin vastaukset eivät ole haastateltavan omia näkemyksiä aiheesta. (Puusa & Juuti 2020, luku III.) Haastattelulla on tarkoitus kerätä tietoa järjestelmällisesti, jolloin haastattelua kutsutaan tutkimushaastatteluksi. (Vilka 2021, 123.)

Laadullisen tutkimusmenetelmän tutkimushaastattelumuotoja ovat lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin haastattelu. (Vilka 2021, 123.)

Yleisin käytetty haastattelumuoto on yksilöhaastattelu, mutta tutkimushaastattelutapaa voi muuttaa niin, että se vastaa omia tutkimuksen tavoitteita, jolloin se voidaan toteuttaa myös pari- tai ryhmähaastatteluna. Yksilöhaastattelu on paras vaihtoehto silloin, kun halutaan tutkia yksilön kokemuksia, kun taas ryhmähaastattelulla saadaan selville yhteisön näkemyksiä ja kokemuksia aiheesta. (Vilka 2021, 123.) Ryhmähaastattelu mahdollistaa monipuolisen keskustelun aiheesta ja osallistujat voivat täydentää toinen toisiaan, jolloin saadaan monipuolinen näkemys aiheesta. Haasteena ryhmähaastattelussa voi olla se, että tutkija tai joku yksittäinen henkilö ryhmästä jää muiden haastateltavien keskustelun varjoon. (Puusa & Juuti 2020, luku III.) Tutkijan tehtävä on hallita tilannetta ja huomioida, että kaikki saavat oman näkemyksensä tuotua esille. Mikäli ryhmähaastattelua ei ollut mahdollista toteuttaa paikallisen covid-19-pandemian ja sen tuomien suositusten johdosta alueella, käytin aineiston hankintamenetelmänä kyselylomaketta. Kyselylomakkeen avulla voidaan välttää turhia kontakteja ihmisten kanssa.

On tärkeää, että vuorovaikutukseen osallistuvilla henkilöillä on luottavainen asenne toisiaan kohtaan. Kun ihmiset tekevät joka päivä töitä yhdessä, luottamus lisääntyy. (Puusa & Juuti 2020, luku I.) Kasvat-

tajat työskentelevät joka päivä yhdessä, jolloin he tuntevat jo toisensa mikä auttaa siinä, että haastatteluihin vastaavat ryhmässä työskentelevät kasvattajat yhdessä. Näin tiimin jäsenet voivat yhdessä pohtia kysymyksiä ja tuoda esille, kuinka ne toteutuvat heidän ryhmässään. He ovat tehneet töitä yhdessä, jolloin he ovat tuttuja toisilleen, mikä lisää luottamusta tuoda omia näkemyksiä aiheesta esille. Ryhmähaastattelun aikana he pystyvät myös täydentämään toistensa ajatuksia, minkä ansiosta vastauksista saadaan laajempia kuin silloin, kun jokainen osallistuisi yksilöhaastatteluun.

Metodikirjallisuudessa lomakehaastattelusta käytetään myös nimitystä strukturoitu haastattelu tai standardoitu haastattelu. (Vilkkä 2021, 123.)

Ryhmähaastattelun toteutin strukturoidulla haastattelulla, mikä tarkoittaa sitä, että kysymykset on laadittu etukäteen tiettyyn järjestykseen ja ne esitetään kaikille ryhmille samassa järjestyksessä. (Puusa & Juuti 2020, luku III.) Tyypillistä lomakehaastattelulle on se, että kysymykset on ennalta tarkkaan harkittu tiettyyn muotoon ja järjestykseen, mutta siitä huolimatta haastateltava voi vastata kysymyksiin eri järjestyksessä kuin tutkija on suunnitellut. Tietenkin jos kysymyksen järjestyksellä ja niihin vastaamisella on jatkumo, silloin voi olla tärkeä, että vastataan juuri laaditussa järjestyksessä kysymyksiin, jotta saadaan oikeanlainen ja laajempi vastaus. Näin ollen tutkijan täytyy lomakkeessa ja haastatteluhetkellä korostaa vastausjärjestyksen tärkeyttä. Lomakehaastattelu sopii aineiston keräämiseen parhaiten silloin, jos tutkimusongelma ei ole kovin laaja ja tavoitteena on saada mielipide, näkemys, käsitys tai kokemus vain yhdestä asiasta tai aiheesta. (Vilkkä 2021, 123.)

4.3 Opinnäytetyön aineiston analyysi

Kun aineisto on hankittu, aloitetaan aineiston analysointi, jossa käytin sisällönanalyysiä, koska se on sopiva menetelmä haastatteluista analysoidessa. Sisällönanalyysillä aineistoa voidaan tarkastella monipuolisesti. Analyysiprosessi on monivaiheinen, ja siihen kuuluu analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston kategorisointi sekä tulkinta. Nämä vaiheet esiintyvät samanaikaisesti ja koko prosessin ajan tapahtuu tulkintoja. Sisällönanalyysin tavoitteena on ensin tiivistää aineistoa ja tuoda sitä selkeään muotoon, mutta on tärkeä huolehtia, että keskeinen tietoaineisto ei katoa. Aineiston pelkistämällä lisätään aineiston informaatioarvoa. Tutkijan tehtävä on luoda aineistosta selkeä ja yhtenäinen informaatiota sisältävä kokonaisuus ja näin hän pystyy tekemään johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Puusa & Juuti 2020, luku IV.)

Tutkimusaineiston keräämisen jälkeen se täytyy muuttaa sellaiseen muotoon, että sitä voidaan tutkia. Haastattelut muutetaan tekstimuotoon. Tätä toimintaa kutsutaan litteroinniksi. Litteroinnin avulla saadaan aineisto muutettua sellaiseen muotoon, että sitä on helpompi ryhtyä analysoimaan eli käymään tutkimusaineistoa järjestelmällisesti läpi ryhmitellen ja luokitellen sitä. Aineisto voidaan litteroida joko kokonaan tai osittain riippuen siitä, antaako aineiston analyysitapa ja -välineet sekä tutkimuksen tavoitteet siihen mahdollisuuden. Litteroinnin aikana täytyy huolehtia siitä, että haastateltavien puhetta ei saa millään tapaa muokata tai muuttaa. (Vilka 2021, 137-138.)

Litteroinnin jälkeen ryhdytään tiivistämään aineistoa. Yksi keino on ryhtyä tekemään sitä koodauksen avulla, sen avulla voidaan pelkistää aineistoa, koska laajojen tekstien käsittely on haastavaa. Koodauksessa tietoja yhdistellään niin, että samaan aihealueeseen liittyvät asiat yhdistetään samalla koodilla. Vaikka aineistoa tiivistetään, täytyy huolehtia siitä, että aineiston tieto ja sisältö pysyy eli ettei siitä jää pois tärkeitä yksityiskohtia ja tietoja. Koodaus toimii analyysin välivaiheena, minkä ansiosta on helpompi ryhtyä tekemään itse analyysiä. Koodaukselle ei ole mitään yleistä tapaa vaan jokainen tutkija saa luoda sen omia tarpeitaan vastaavaksi. (Kananen 2017, 136-137.)

Opinnäytetyössäni ryhdyin tekemään sisällönanalyysia niin, että purin haastattelut ensin tekstimuotoon eli litteroin aineiston. Litteroinnin jälkeen ryhdyin tiivistämään aineistoa koodauksen avulla. Tein taulukon, johon tuli yhteen sarakkeeseen raakateksti eli suoraa tekstiä haastattelusta. Toiseen sarakkeeseen laitoin koodaus eli aihealue, johon kyseinen haastattelupätkä kuuluu. Kolmanteen sarakkeeseen luokittelin ja nostin tekstistä oleellisimmat asiat esille, koska haastatteluista nousi paljon toistoja ja pitkää kerrontaa. Tämän avulla pystyin poimimaan haastatteluaineistosta oleellisimmat asiat ja vielä tiivistämään tekstiä, mikä helpotti lopullista analyysiä.

4.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan pohtia kolmen käsitteen avulla, joita ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Nämä käsitteet liittyvät hyvin pitkälti toisiinsa ja niiden yksiselitteinen määrittäminen voi olla vaikeaa, mutta jos yhdessäkin näistä osa-alueista on puutteita, se vaikuttaa hyvin radikaalisti koko tutkimukseen. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, missä määrin tutkimuksen tulokset hyväksytään tosiksi ja luotettaviksi. Luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija on pystynyt valitsemaan ja käyttämään sellaisia menetelmiä ja lähestymistapoja, joilla on pystynyt selvittämään tutkimusongelman ja näin saanut toteutettua tutkimuksen. Näiden tapojen ja menetelmien täytyy olla perusteltuja ja

oikeanlaisia, jotta luotettavuus toteutuu. Eettisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkija on käyttänyt tutkimuksessaan menetelmiä ja analyysitapoja, jotka noudattavat eettisiä periaatteita. Tutkimuksessa täytyy myös huomioida tutkimuksen kohteena olevat henkilöt ja tahot, jotta tutkimus ei aiheuta haittaa heille. (Puusa & Juuti 2020, luku V.)

Tutkimusta tehtäessä, etenkin, kun tutkimus kohdistuu ihmiseen, on huomioitava ja kunnioitettava heidän ihmisarvoansa ja oikeuksia. Tutkimuksen aihe voi aiheuttaa erilaisia reaktioita tai tunteita ja se on sallittua, mutta tutkijan on huolehdittava, että hän ei aiheuta tarpeetonta haittaa tutkittaville tai tutkittavan yhteisölle. Siltä voidaan välttyä niin, että tutkija perehtyy tutkittavan taustaan kuten yhteisöön sekä kulttuuriin. (Tutkimustieteellinen neuvottelukunta 2019, 8.) Tutkimukseen osallistujilla on oikeus päättää itse, osallistuvatko he vai kieltäytyvätkö osallistumasta tutkimukseen. Tutkittavalle täytyy antaa mahdollisuus valita, jotta hänelle ei tule tunne, että on pakko osallistua. Tutkittavalla on myös milloin tahansa oikeus jäädä pois tutkimuksesta eikä hänen tarvitse kertoa, miksi ei halua enää osallistua. Tutkijalla on kuitenkin oikeus käyttää jo hänen vastaamia vastauksia, vaikka tutkittava jäisi pois kesken tutkimuksen. Vaikka tutkittava olisi jo suostunut tutkimukseen, hänellä on silti milloin tahansa oikeus perua suostumus. Tutkittavalla on myös milloin tahansa oikeus saada haluamaansa tietoa tutkimukseen liittyen. Tutkittavalle täytyy myös kertoa tutkimuksen tavoitteista sekä mitä haittoja ja riskejä osallistuminen voi tuoda. (Tutkimustieteellinen neuvottelukunta 2019, 8.) Jokainen opinnäytetyöni haastatteluun osallistuja täytti kirjallisen suostumuslomakkeen, jossa käy ilmi, että ovat suostuneet siihen, että heitä haastatellaan ja että haastattelu nauhoitetaan. Heillä oli myös oikeus milloin tahansa purkaa tai keskeyttää tämä sopimus. Tutkittavat saivat myös ennen haastattelua saatekirjeen, jossa tulee ilmi opinnäytetyön aihe ja tavoite sekä haastattelussa käytettävät kysymykset. Heillä on mahdollista milloin tahansa ottaa yhteyttä, mikäli tulee lisäkysymyksiä.

Mikäli opinnäytetyössä käytetään henkilötietoja, on huomioitava siihen liittyvät keskeiset periaatteet. Silloin tutkijan tulee noudattaa lainsäädäntöä sekä oman oppilaitoksen opinnäytetyötä koskevia tietosuojaohteita. (Tutkimustieteellinen neuvottelukunta 2019, 11.) Henkilötiedoiksi lasketaan sellainen tieto, josta voidaan jollain muotoa tunnistaa henkilö. Näitä tietoja ovat nimi, kotiosoite, henkilötunnus, sähköpostiosoite, puhelinnumero jne. (Tietosuojavaltuutetun toimisto.) Opinnäytetyössäni ei kerätä haastateltavien henkilötietoja. Myös yhteistyöpäiväkodit pysyvät anonyymeinä, mikä tarkoittaa sitä, että opinnäytetyöstäni ei käy ilmi päiväkodin nimi tai muutakaan tietoa päiväkodista, jolloin ei voi tunnistaa, mistä päiväkodista on kyse. Haastatteluista syntyneet äänitteet ja muistiin panot säilytetään huolella eikä niissä käy missään vaiheessa ilmi haastateltavien henkilötiedot. Opinnäytetyön valmistuttua äänitteet ja muistiin panot tuhotaan viimeistään kuuden kuukauden kuluttua.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön tuloksia. Tuloksien avulla tulee ilmi: kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodeissa tällä hetkellä, minkälaisia menetelmiä päiväkodeissa on tukemassa lasten osallisuutta ja kuinka he selvittävät lasten mielenkiinnonkohteitaan sekä minkälaisia haasteita on lasten osallisuuden toteuttamisessa.

5.1 Lasten osallisuus arjessa

Päiväkodin arkea ohjaa tietty päiväjärjestys, johon kuuluu ruokailu, lepoaika, vapaata leikkiä sekä ohjattua toimintaa. Tässä luvussa käsitelen jokaisen osa-alueen erikseen sen osalta, kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkotien varhaiskasvattajien näkemysten ja kokemusten pohjalta.

5.1.1 Lasten osallisuus ruokailutilanteissa

Molemmissa päiväkodeissa nousi hyvin samankaltaisia asioita esille ruokailutilanteiden suhteen. Ruokailutilanteet pyritään rauhoittamaan, jotta jokainen saa rauhassa syödä omaan tahtiinsa. Päiväkodin päiväjärjestys ohjaa päivän kulkua, mikä vaikuttaa myös ruokailuhetkeen. Isommat lapset jo osaavat kellosta hahmottaa kuinka kauan ruokailu kestää, joten tietävät milloin siirrytään pois pöydästä jolloin ei enää ehdi ottaa lisää ruokaa tai näkkileipää. Kaikissa tilanteissa kyllä joustetaan ja yhdessä lapsen kanssa sovitaan, että voi ottaa vaikka vielä pienen näkkileivän ruuan päälle. Siihen, mitä ruuaksi on eivätkä lapset tai aikuiset voi vaikuttaa, mutta lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi siihen, mitä he haluavat aamupuuron päälle annetuista vaihtoehdoista tai haluavatko he leivän päälle kinkkua tai juustoa. Ruokailussa lapset saavat päättää, kuinka paljon syövät ja lisää ruokaa saa halutessaan. Lapsia aina kehoitetaan maistamaan kaikkea, mutta ei kuitenkaan pakoteta syömään. Yhdessä ryhmässä nousi esille, että maistelun kautta lasten syönti on kehittynyt niin, että heistä on tullut rohkeita ja reippaita syömään.

Jotkin aikuisten säännöt ohjaavat ruokailua. Esimerkiksi se, että ennen kun voi ottaa näkkileivän tai leivän, täytyy syödä tai edes maistaa ruokaa. Tämä sääntö on siksi, että syötäisiin varsinaista ruokaa eikä vain näkkileipää tai leipää. Yhdessä ryhmässä nousi esille, että ensisijainen ruokajuoma on heillä maito, mikäli ei ole mitään allergioita, jotka estävät maidon käytön, mutta mikäli lapsi haluaa maidon sijaan vettä, asiasta keskustellaan ensin vanhempien kanssa, että sopiiko se, että lapsi ei juo maitoa. Tämä

sääntö on siksi, että huolehditaan siitä, että lapsi saa riittävästi kalsiumia ainakin kotona, jos ei päiväkodissa käytä maitotuotteita. Vettä saa kyllä aina ensimmäisen maitolasin jälkeen ja myös maitoa saa aina lisää.

Yhdessä ryhmässä olivat käytössä ennen COVID-19-pandemiaa apulaiset, jotka saivat auttaa ruokailuhetkillä kattamalla pöytää ja pyyhkimällä pöydät ruokailun jälkeen. Tämä on kuitenkin ollut nyt tauolla hygieniasyistä. Lapset pääsevät kuitenkin osallistumaan niin, että ikätason mukaisesti vievät itse astiansa pois ja siivoavat jälkiään.

5.1.2 Lasten osallisuus lepoaika-

Lepoaikat pyritään rauhoittamaan niin, että jokaisella on mahdollisuus levätä ja nukkua. Kenenkään ei ole pakko nukkua, mutta levätä täytyy hetken. Nousi esille, että on käytössä erillinen tila, missä nukutaan ja erillinen tila, missä vain levätään, ja näihin määräytyvät lapset sen mukaan, nukkuuko lapsi yleensä päiväunet sekä vanhempien toiveet. Toisessa päiväkodissa ei aina voida toteuttaa erillisiä lepoaikoja, jossa toisessa nukutaan ja toisessa levätään, koska lepoaikaan menijöitä on välillä vain muutama lapsi. Arjen sujumuuden takia kaikki lapset tulevat silloin lepoaikaan, jossa nukutaan, mutta siellä ei ole pakko nukkua vaan pienen levon jälkeen saa nousta hiljaiseen leikkiin.

Lepoaikalla kuunnellaan rauhallista musiikkia tai luetaan aluksi satu, johon lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa; he saavat valita sadun, joka luetaan. Lapsilla on myös mahdollisuus valita unikaveri, mutta tähän on myös COVID-19-pandemian myötä tullut rajoituksia, esimerkiksi se, että unikaveri ei kulje kodin ja päiväkodin väliä vaan jää aina odottamaan sänkyyn seuraavan päivän lepoaika. Lapsilla on myös halutessaan mahdollista saada aikuisen silitystä lepoaika, mutta ennen silitystä kysytään lapselta, haluaako hän silitystä, eikä vain ryhdytä silitykseen, koska kaikki lapset eivät siitä pidä.

5.1.3 Lasten osallisuus vapaassa leikissä

Vapaan leikin aikana lapsilla on mahdollisuus itse valita, jota haluaa leikkiä ja kenen kanssa. Aikuinen ohjaa leikkiä tarvittaessa. Toisesta päiväkodista nousi esille, että heillä on käytössä molemmissa ryhmissä leikinvalintataulu. Pienten ryhmässä eli alle 3-vuotiaiden ryhmässä on aina päivässä kolme leikkiä valittavana ja leikit vaihtuvat tauluun joka päivä ja aina huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet taulun laitettavissa leikeissä. Taulun avulla saadaan esille niitäkin leikkejä, jotka eivät ole näkyvillä eli

esimerkiksi palapelit tai muut, joita säilytetään kaapissa. Isompien ryhmässä eli 3–5-vuotiaiden ryhmässä tauluun vaihdellaan leikkejä lasten mielenkiinnonkohteiden ja toiveiden mukaan. Leikkitaulusta leikkejä valitessaan lapset saavat hyvin päättää, mitä haluavat leikkiä, mutta joskus aikuiset jättävät jonkun leikin tyhjäksi niitä lapsia varten, jotka tulevat myöhemmin päiväkotiin, jotta heilläkin on mahdollisuus leikkiä haluamaansa leikkiä, koska yleensä nämä suosituimmat leikit ovat niitä, jotka varataan heti. Aikuista tarvitaan siis ohjaamaan ja huolehtimaan, että jokainen myös pääsee tekemään sitä, mikä häntä kiinnostaa.

5.1.4 Lasten osallisuus ohjatussa toiminnassa

Ohjattua toimintaa on esimerkiksi askartelu, liikunta, musiikki, aamupiiri ja retket. Näiden suunnittelussa huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet sekä lasten taidot ja tarpeet. Kuunnellaan lasten toiveita ja näin annetaan heidän vaikuttaa ohjattuun toimintaan. Esimerkiksi askarteluhetket aikuiset ovat suunnitelleet valmiiksi ainakin pienten ryhmässä, että mitä tehdään, mutta lapsilla on kuitenkin mahdollisuus valita värit ja tarvikkeet itse ja näin tehdä siitä oman näköinen, vaikka mallin pohjalta askarrellaankin. Liikuntahetket suunnitellaan lasten kiinnostuksen mukaan. Pienten ryhmässä on havainnoinnin pohjalta otettu esimerkiksi trampoliini, koska lapset pitävät hyppimisestä, ja on mahdollistettu kiipeily. Aamupiirit ovat hyvä hetki toteuttaa lasten kiinnostuksen kohteita kuten kun isommat lapset ovat kiinnostuneet kirjaimista ja numeroista, niitä voidaan harjoitella aamupiirillä leikin kautta. Aamupiirit mahdollistavat myös lasten toiveiden kuuntelun ja lasten esittämiä toiveita voidaan ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun. Lapsia myös osallistetaan yhdessä tekemiseen esimerkiksi laululeikkien ja jumppalaulujen avulla.

5.2 Lasten osallisuutta tukevat menetelmät

Lasten osallisuutta tuetaan ja toteutetaan monella eri tavalla. Jotta lasten osallisuus voisi toteutua on tärkeä selvittää heidän mielenkiinnonkohteitaan sekä ajatuksiaan ja sen pohjalta pyritään suunnittelemaan toimintaa. Lapsen mielenkiinnonkohteet saadaan esille kuuntelemalla heitä ja keskustelemalla heidän kanssaan. Ruokailuhetket ovat hyviä hetkiä keskustelulle ja niiden aikana nousee monesti lasten ideoita arkeen ja toimintaan. Myös pukemistilanteet ja muut tilanteet, joissa ollaan lapsen kanssa kahden kesken, ovat hyviä hetkiä keskustella ja saada selville hänen ajatuksiaan ja ideoitaan. Keskustelu ei kuitenkaan onnistu kaikkien lapsien kanssa, koska siihen vaikuttavat ikä ja kielellinen kehitys ja osa lapsista ei vain osaa tai uskalla tuoda esille omia ajatuksiaan. Silloin aikuiset havainnoivat lasta ja keskustelevat vanhempien kanssa, jolloin saavat selville, mistä lapsi pitää ja minkälaisia toiveita hänellä on.

Varhaiskasvatussuunnitelma on myös yksi menetelmä, jonka avulla saadaan tietoa siitä, mitä lapsi tykkää kotona tehdä tai mistä hän on kiinnostunut sekä mitä hän tällä hetkellä harjoittelee kotona. Näin päiväkodin arkeen ja toimintaan nostetaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmasta nousseita toiveita ja kiinnostuksen kohteita sekä asioita, joita lapsi harjoittelee, jotta voidaan tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Eri menetelmien kautta saatujen tietojen kautta pyritään tuomaan asioita arkeen ja ohjattuun toimintaan sekä muokkaamaan ryhmätilaa, jotta se vastaa lasten tarpeita ja kiinnostuksenkohteita eli leikkiympäristöjen muuttaminen leikkien ja kiinnostuksenkohteiden mukaan. Tuodaan esille ja helposti saataville lelut ja leikit, jotka sillä hetkellä kiinnostavat. Annetaan tilaa lasten ideoille ja leikille. Leikinvalintataulu nousi esille yhdeksi konkreettiseksi menetelmäksi, jolla tuettiin lasten osallisuutta.

5.3 Haasteet lasten osallisuuden toteuttamisessa

Kasvattajat nostivat esille useampia haasteita, minkä takia lasten osallisuus ei aina toteudu. Kasvattajat kokivat, että välillä oli sellaisia hetkiä, milloin lasten osallisuutta ei voida täysin huomioida ja toteuttaa arjessa. Lasten ikä ja kehitystaso oli yksi haaste, koska pienimmiltä lapsilta ei saada vastauksia siitä, mitä ajatuksia tai toiveita heillä on. Tietenkin heidän kohdallaan käytetään havainnointia ja vanhempien kanssa keskustellaan, jolloin saadaan laajempi kuva lapsen mielenkiinnonkohteista.

Toisena haasteena nousivat ryhmän sisällä olevat asiat kuten muutokset eli ei ole pysyvyyttä, koska henkilökunnassa tapahtuu muutoksia ja tulee poissaoloja, mikä aiheuttaa rikkonaisuutta arkeen eikä aina voida toteuttaa suunnitelmia.

Pitää myös osata hyväksyä, että se ei aina vaan mene niin kun on ajateltu ja lapsille selittää, että nyt tuli tällainen tilanne, että yritetään se tehdä/järjestää pian uudelleen.

Iso ryhmäkoko tuo erilaisia haasteita arkeen varsinkin, jos arjessa on useampi tekijä, jotka tekevät arjesta haastavaa. Haasteita isoon ryhmään kasvattajien kertoman pohjalta tuo se, että lapsilla on erityistarpeita, kuten lasten eri kehitystaso. Ryhmässä lasten ikähaarukka on suuri, jolloin kaikilla on erilaisia tarpeita eli toiset ovat jo omatoimisia, kun taas toiset harjoittelevat vielä kaikkia arkisia toimia. Ryhmässä on monta lasta, joilla suomi on toisena kielenä, mikä lisää haasteita siinä, että lapsi ei aina ymmärrä eikä aikuinen välttämättä ymmärrä mitä lapsi yrittää kertoa. Onneksi käytössä on kuvakortteja arkea helpottamaan, mutta on välillä tilanteita, joihin ei vain löydy sopivaa kuvakorttia.

COVID-19-pandemia on tuonut myös mukanaan omat haasteensa. Esimerkiksi on jouduttu siirtämään joitain asioita ja sitten ne ovat harmillisesti lopulta jääneet toteuttamatta kokonaan. Sen myötä jouduttiin myös laittamaan tauolle apulaiset eli lapset eivät voineet enää auttaa pöydänkattamisessa ja muissa ruokailun valmisteluissa. Hygieniasyistä myös jouduttiin pohtimaan, voiko unikavereita käyttää.

5.4 Varhaiskasvattajien ajatuksia lasten osallisuudesta

Yleisesti ottaen varhaiskasvattajista tuntui, että lasten osallisuutta arjessa ja toiminnassa voisi vielä kehittää.

Musta tuntuu, että aina sais olla enemmän.

Kasvattajat toivoisivat saavansa lapsia vielä enemmän mukaan toiminnan suunnitteluun eli lisättyä ryhmässä lasten osallisuutta. Haastatteluiden pohjalta nousi yksi kysymys esille, että kasvattajat eivät tiedä, millä tavalla voisivat lisätä lasten osallisuutta arkeen.

Leikinvalintataulu oli yksi menetelmä, jolla pyrittiin lisäämään lasten osallisuutta ja koettiin, että saatiin monipuolisemmin leikkejä myös niitäkin, jotka eivät ole esillä. Kasvattajat pohtivat, että aikuiset voisivat enemmän osallistua lasten leikkeihin, koska sen avulla voitaisiin rikastuttaa leikkiä ja samalla tukea leikkiä, jolloin leikistä voisi saada pitkäkestoisemman.

Edellisessä luvussa nousi esille varhaiskasvattajien nostamia haasteita, jotka estävät lasten osallisuuden toteutumista. Haasteista johtuen kasvattajat kokevat myös riittämättömyyden tunnetta, koska haluaisivat enemmän mahdollistaa lasten osallisuuden arjessa sekä mahdollistaa ja tuoda paremmin heidän toivonsa arkeen, mutta koska arki on välillä haastavaa, se ei ole mahdollista.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut erittäin antoisa, vaikka kaikki ei ole mennyt ihan suunnitelmien mukaan. Itse olen prosessin aikana oppinut todella paljon lasten osallisuudesta, mikä tulee todellakin tarpeeseen työssäni varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyöstäni hyötyvät myös yhteistyöpäiväkodit, koska tämän työn avulla saatiin hyvin kartoitettua päiväkotien ongelmakohtia, minkä ansiosta on varmasti paremmat mahdollisuudet ryhtyä kehittämään kasvattajien nostamia haasteita, jotta lasten osallisuutta voitaisiin toteuttaa vielä paremmin.

Aineiston kerääminen ei toteutunut täysin suunnitelmieni mukaan, koska kaikilla ryhmillä ei ollut mahdollisuutta osallistua haastatteluun, vaan he päätyivät vastaamaan kyselyyn kirjallisesti. Tuloksista siis puolet on haastattelun kautta kerättyä aineistoa ja puolet on kirjallisesti. Erilaisten aineiston keräämistapojen ansiosta näkyi hyvin ero siinä, kuinka vaikea on analysoida kirjallisia vastauksia verrattuna haastatteluihin. Kirjallisia vastauksia ei voi tarkentaa, jolloin jotkin asiat jäävät helposti epäselviksi tai olisi kaivannut tarkennusta vastauksiin. Haastattelutilanne oli itselleni aivan uusi ja jouduin todella haastamaan siinä itseäni. Jälkeen päin ajateltuna olisin tehnyt toisin niin, että olisin tarkentanut vielä asioita ja kysymyksissä olisi voinut olla vielä tarkentavia kysymyksiä, koska analyysivaiheessa huomasin, että olisin kaivannut aiheesta vielä tarkennuksia tai enemmän tietoa. Sain kaikesta huolimatta koottua hyvän aineiston ja aineistoni avulla sain ratkaistua tutkimuskysymykseni eli miten lasten osallisuus toteutuu päiväkodin arjessa sekä ohjatussa toiminnassa ja miten sitä voitaisiin lisätä arkeen ja toiminnan suunnitteluun. Viimeiseen kysymykseen ratkaisuja saatiin varhaiskasvattajien nostamien haasteiden kautta. Kun haasteisiin löydetään ratkaisuja kokeilemalla erilaisia menetelmiä, jotka tukevat lasten osallisuutta niin näin saadaan kehitettyä arkea ja toiminnan suunnittelua niin, että lasten osallisuus toteutuu paremmin. Erilaisia menetelmiä on monia, joita voi ryhtyä kokeilemaan kuten pienryhmätoiminta, leikinvalintataulu, toiveiden puu ja niin edelleen. Jokainen päiväkodin ryhmä voi itse kokeilla, mikä menetelmä tukee juuri heidän ryhmänsä osallisuuden toteutumista, ja näin he saavat lisättyä lasten osallisuutta arkeen ja toiminnan suunnitteluun. Opinnäytetyöni kautta opin itse todella paljon aiheesta ja sain yhteistyöpäiväkodille tietoa, jonka pohjalta he voivat ryhtyä kehittämään osallisuuden toteutumista.

Sosiaalialan ja varhaiskasvatuksen kompetenssit ovat kehittyneet opinnäytetyöni aikana, koska oma tietämykseni on lisääntynyt varhaiskasvatustieteiden sekä erilaisten materiaalien myötä. Opinnäytetyöprosessin aikana kyky nähdä ja ryhtyä kehittämään toimintaa on lisääntynyt. Olen ollut töissä jo useamman vuoden varhaiskasvatuksessa, ja lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa aiheena on mietityttänyt pitkään,

joten opinnäytetyöni auttoi minua ammatillisessa kasvussa, koska sen avulla ratkaisin itseäni mietityttäneen pulman, joka oli se, miten voisin tukea lasten osallisuutta paremmin. Opinnäytetyöni kautta sain aiheesta paljon tietoa sekä erilaisia menetelmiä, joita voin hyödyntää työssäni, jotta saan jokaisen lapsen äänen ja kiinnostuksen kohteet kuulluiksi ja osaksi arkea.

Aineiston analyysi tapahtui laadullisen tutkimuksen mukaisesti. Haastattelut litteroitiin, minkä jälkeen aineistoa tiivistettiin koodausmenetelmän avulla, jolloin aineisto saatiin selkeäksi ja sitä oli helppo ryhtyä analysoimaan. Kirjalliset vastaukset yhdistin myös koodauksen avulla, jolloin sain ne tiivistettyä ja yhdistettyä haastatteluiden kanssa ja näin pystyin ryhtyä analysoimaan kaikkia tuloksia yhtenäisesti.

Teoreettiseen viitekehykseen löysin hyvin tuoretta ja luotettavaa materiaalia, johon päädyin myös kirjaamaan erilaisia menetelmiä, joilla voidaan tukea lasten osallisuuden toteutumista. Siitä on hyötyä itselleni tulevaisuudessa sekä niiden avulla yhteistyöpäiväkodit saavat konkreettisia ideoita ja välineitä, joita voivat kokeilla heidän arkeensa.

Lasten osallisuudesta on olemassa jo monipuolisesti aikaisempia tutkimuksia, joita oli mielenkiintoista lukea. Luin useampaa samaa aihetta olevaa opinnäytetyötä, mutta haluan nostaa esille yhden, koska siinä oli käytetty haastatteluiden lisäksi havainnointia. Havainnointia oli tehty päiväkodinarjesta sekä lasten osallisuuden toteutumisesta. Yhdistämällä haastattelu ja havainnointi aineistosta saatiin monipuolinen ja kattava. Heidän yhteistyöpäiväkodissään oli jo hyvin käytössä erilaisia menetelmiä, jotka tukivat lasten osallisuuden toteutumista kuten havainnointi, jossa käytettiin tukena havainnointilomakkeita ja havainnointivihkoja sekä videointia. Toiveiden puu on ollut yksi keino kerätä ylös lasten toiveita. Joitakin samoja kehittämisen kohtia löytyi heidän työstään kuten konkreettista materiaalia, jota olisi helppo ja nopea toteuttaa lasten osallisuuden lisäämiseksi. Opinnäytetyössäni nousi esille, että kasvattajat kaipaisivat tietoa siitä, kuinka voisivat lisätä lasten osallisuutta arkeen. (Jääskeläinen & Ojala 2017.) Havainnointi olisi tuonut omaan opinnäytetyöhöni laajempaa kuvaa, koska arjen sekä lasten osallisuuden toteutumisen havainnoinnin kautta olisi pystynyt laajemmin kuvailemaan sen toteutumista. Oman opinnäytetyöni tuloksiin vaikutti vallitseva COVID-19-pandemia, koska se on tuonut erilaisia haasteita monen päiväkodin arkeen muuttuvien toimintatapojen ja rajoitusten myötä. Arki on ollut rikkonaista, kun on pitänyt pienistäkin flunssan oireista olla pois töistä, jolloin päiväkodin arkeen on tullut muutoksia poisolojen ja sijaisten takia. Lapsiin muutokset voivat aiheuttaa levottomuutta, kun tuttu arki ja aikuiset vaihtuvat.

Olisi ollut mielenkiintoista tehdä kysely aiheesta vanhemmille, jotta olisi saatu heidän näkemyksiään lasten osallisuuden toteutumisesta, mutta päädyin kuitenkin pitämään opinnäytetyöni tiiviinä, joten jätin kyselyn vanhemmille käyttämättä. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää vanhempien näkemyksiä lasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa, koska vanhempien näkemykset täydentäisivät aihetta ja antaisivat varhaiskasvattajille hyödyllistä tietoa. Varhaiskasvattajat olisivat myös hyötäneet pienestä tietolehtisestä, jossa olisi ollut lyhyesti tietoa lasten osallisuudesta sekä menetelmiä sen toteuttamiseen. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää, miten päiväkodeissa suhtauduttiin haastatteluni jälkeen lasten osallisuuteen ja ryhtyttiinkö kokeilemaan uusia menetelmiä, jolla mahdollistettaisiin lasten osallisuus vielä paremmin.

LÄHTEET

Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M. & Raittila, R. 2017. Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino Oy, 21-35.

Opetushallitus. 2019. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki: PunaMusta Oy. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf. Viitattu 17.2.2021.

Jääskeläinen, S. & Ojala, M. 2017. Lasten osallisuus Maaningan päiväkodeissa. Työntekijöiden kokemuksia lasten osallisuudesta. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/136912/Ojala_Miia.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 13.8.2021.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. 2021. Voimaannuttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Keuruu: Otava kirjapaino.

Kataja, E. & Opetushallitus. 2018a. Osallisuus varhaiskasvatuksessa -videosarja. Osallisuus käsitteenä ja kasvatustilafilosofiana. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. Viitattu 5.7.2021.

Kataja, E. & Opetushallitus. 2018d. Osallisuus varhaiskasvatuksessa -videosarja. Kasvattajan rooli varhaiskasvatuksessa osallisuuden edistäjänä – tai estäjänä. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. Viitattu 5.7.2021.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus Oy. Saatavissa: [Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät | Ellibs Lukuohjelma \(ellibslibrary.com\)](https://www.ellibslibrary.com). Viitattu 28.2.2021.

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten keskus ja Kirjapaja Oy.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Stenvall, E. 2021. Lapsen arkinen osallisuus – mistä lapselle syntyy kokemus, että voi osallistua ja vaikuttaa. Teoksessa H. Tulensalo, R. Kalliomeri & J. Laimio (toim.) *Kohti lapsen näköistä osallisuutta*. Palastakaa Lapset ry ja kirjoittajat, 176-185.

Tietosuojaavaltuutetun toimisto. Mikä on henkilötieto? Saatavissa: <https://tietosuoja.fi/mika-on-henkilotieto>. Viitattu 27.3.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Julkaisuja 3/2019. Toinen, uudistettu painos. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 27.3.2021.

Varhaiskasvatuslaki. 540/2018. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp447511232>. Viitattu 8.2.2021.

Vilkka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

HAASTATTELULOMEKE

1. Miten lasten osallisuus näkyy teidän arjessanne:
  - a) Ruokailussa?
  - b) Lepohetkellä?
  - c) Vapaassa leikissä?
  - d) Ohjatussa toiminnassa?
2. Millä tavoin selvitätte lasten toiveita ja mielenkiinnonkohteita?
3. Millä tavoin tuotte lasten toiveet ja mielenkiinnonkohteet arkeen sekä toiminnan suunnitteluun?
4. Oletteko sitä mieltä, että lasten osallisuus arjessa ja toiminnan suunnittelussa toteutuu riittävästi?
  - a) Ei toteudu. Miksi?
  - b) Toteutuu.
  - c) Voisi vielä kehittää. Mitä asioita?
5. Onko lasten osallisuuden toteuttamisessa haasteita? Jos on niin minkälaisia?
6. Muuta mieleenne nousevia näkökulmia lasten osallisuuteen?

Suostumus haastatteluun

Opinnäytetyöni tarkoitus on selvittää, että miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin arjessa ja ohjatussa toiminnassa. Haastattelujen kautta saan kasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä aiheesta.

Opinnäytetyön tekijä: Sanna Karvonen

Suostun haastatteluun ja siihen, että haastattelu äänitetään _____

En suostu haastatteluun _____

Suostun vastaamaan kysymyksiin vain kirjallisesti _____

Päivämäärä

Haastateltavan nimi ja allekirjoitus

Haastateltavien henkilötiedot eivät tule ilmi missään vaiheessa. Noudatan vaitiolovelvollisuutta. Haastatteluista syntynyt aineisto säilytetään huolellisesti niin, että vain minulla on niihin oikeus ja ne tuhoaan, kun opinnäytetyö on valmis.

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus